

Odborné vzdělávání v Portugalsku

Příloha je zpracována na základě publikace vydané v době, kdy Portugalsko předsedalo Evropské unii, Cedefopem a doplněna o informace získané z jiných zdrojů.

Dějiny a zeměpis Portugalska

Portugalsko jako stát existuje již déle než osm set let. V 15. století bylo výchozím bodem mnohých významných objevných a průzkumných plaveb. Portugalsko bylo monarchií až do revoluce v roce 1910, které vedla k založení republiky. Od roku 1926 byla v Portugalsku diktatura, která skončila v dubnu 1974 armádním převratem, tzv. karafiátovou revolucí, a nastolením demokracie. Portugalsko je jedním ze zakládajících členů NATO, od roku 1986 je členem EU a od roku 1999 Hospodářské a monetární unie.

Pevninské Portugalsko má rozlohu 88 967 km² a sousedí pouze se Španělskem. Portugalské ostrovy Azory (devět ostrovů; 2322 km²) a Madeira (čtyři ostrovy; 801 km²) leží v Atlantickém oceánu a jsou autonomními regiony. Pevninské Portugalsko je rozděleno do pěti regionů, které jsou spolu s autonomními regiony rozděleny do 308 okresů (*concelhos*) a 4000 farností (*freguesias*).

Úředním jazykem je portugalština, která je také úředním jazykem sedmi dalších zemí (např. Brazílie) a mluví jí 200 milionů lidí. Hlavním městem je Lisabon, který propůjčil své jméno Lisabonskému procesu.

Obyvatelstvo a demografie

Počet portugalských obyvatel se za posledních sto let zdvojnásobil. V prosinci 2005 byl počet obyvatel odhadován na 10,5 mil., z toho zhruba 10 mil. v Portugalsku a půl mil. v autonomních regionech Azory a Madeira.

Populace stárne v důsledku klesající míry porodnosti a zvýšení průměrné délky života. Počet lidí starších 65 let připadajících na 100 lidí mladších 14 let vzrostl ze 108,7 na v roce 2004 na 111,7 v roce 2006.

Imigrace pomáhá tento trend zmírňovat. Podle Národního statistického institutu (*Instituto Nacional de Estatística* – INE) mělo v prosinci 2005 povolení k pobytu zhruba 276 tisíc cizinců, což odpovídá 2,6 % domácího obyvatelstva. Téměř polovinu (49,6 %) z nich tvoří obyvatelé bývalých portugalských kolonií, hlavně Kapverdských ostrovů¹, Brazílie, Angoly a Guineje-Bissau.

Hospodářství a trh práce

Hrubý domácí produkt Portugalska od roku 2000, kdy míra růstu činila 3,9 % (shodně s průměrnou mírou růstu v 25 zemích EU), značně poklesl. Míra růstu v roce 2005 činila jen 0,4 %.

Trendy v portugalské ekonomice byly v roce 2006 podle údajů Portugalské centrální banky obecně příznivější než v předcházejících letech. Hospodářská činnost se zvýšila díky exportu zboží a služeb. Situace na trhu práce ukazuje známky zlepšení zaměstnanosti. Rozpočtový deficit značně poklesl, ze 6 % HDP v roce 2005 na 3,9 % v roce 2006.

Trendy v zaměstnanosti v letech 1998 až 2005 ukazují pokles počtu pracovních příležitostí v zemědělství, lesnictví, rybnářství, průmyslu, stavebnictví, energetice a vodohospodářství, naopak vzrostl počet zaměstnání ve službách. Míra zaměstnanosti v roce 2006 činila 67,9 %, takže převyšovala průměr EU. Míra zaměstnanosti žen také převyšuje průměr EU; v roce 2005 činila 61,7 % oproti 56,3 % průměru EU.

Dosažené vzdělání

Jednou ze slabin Portugalska v porovnání s většinou z 25 zemí EU je nízký stupeň dosaženého vzdělání. Úroveň ISCED 0-2 dosáhlo 71 % obyvatel ve věku 15-64 let, ISCED 3-4 má 17 % a ISCED 5-6 pouhých 12 %. Od roku 2000 do roku 2005 se počet obyvatel, kteří dosáhli alespoň úroveň ISCED 3, ve věkové sku-

pině 20-24 let zvýšil ze 43,2 % na 49,6 % a ve věkové skupině 25-64 z 19,4 % na 27,6 %.

Politický vývoj: úkoly a priority

V průběhu posledních třiceti let vynakládalo Portugalsko velké úsilí na to, aby se přiblížilo průměrným standardům EU, zejména ve stupni dosaženého vzdělání.

Iniciativu Nové příležitosti (*Novas Oportunidades*) zahájila vláda v roce 2005 s cílem rychle zlepšit kvalifikační úroveň Portugalců. Za minimální dosaženou kvalifikaci bylo stanoveno absolvování 12. ročníku vzdělávání. Strategie se zaměřuje jednak na snížení míry předčasných odchodů ze školy a na rozšíření vzdělávacích cest v profesní přípravě, jednak na vzdělávání dospělých a na uznávání, validaci a certifikaci dovedností osvojených v praxi.

Do roku 2010 by se měla zvýšit nabídka odborného vzdělávání na sekundárním stupni tak, aby tvořila 50 % vzdělávací nabídky a poskytovala místa pro 650 tisíc mladých lidí, miliónu mladých lidí v produktivním věku by měla být poskytnuta kvalifikace cestou certifikace dovedností a kurzů vzdělávání dospělých a měla by se dále rozšířit síť středisek nových příležitostí (*Centros Novas Oportunidades*), kterých bylo 268 v roce 2007.

Národní strategický referenční rámec (*Quadro de Referência Estratégico Nacional – QREN*) na léta 2007-2013 se rovněž zaměřuje na kvalifikaci Portugalců prostřednictvím operačního tematického programu pro lidský potenciál. 70 % finančních prostředků přidělených tomuto programu bude věnováno na iniciativu Nové příležitosti.

Ve vysokoškolském vzdělávání se bude zaměřovat pozornost na zlepšování vědecké a výzkumné základny. Realizuje se Boloňský proces; ve školním roce 2006/07 splňovalo jeho pravidla 38 % kurzů, ve školním roce 2007/08 se má toto číslo zvýšit na 88 %. Odhaduje se, že do roku 2009/10 bude veškeré vysokoškolské vzdělávání organizováno v souladu s Boloňským procesem.

Ve světě práce je jedním z nejdůležitějších nástrojů politiky zaměstnanosti program na podporu vytváření pracovních míst (*Programa de Estímulo à Oferta de Emprego – PEOE*). Program byl zahájen v roce 2001 a poskytuje podporu formou subvencí pro vytváření pracovních míst, samostatnou výdělečnou činnost a přeměnu zaměstnání na dobu určitou ve stálý pracovní poměr.

Opatření na podporu zaměstnanosti jsou nyní revidována, zejména v souvislosti se stanovením 12. ročníku jako minimální úrovně kvalifikace mladých lidí. Nadále nebude poskytována podpora zaměstnanosti

lidí mladších 23 let, kteří neukončili sekundární vzdělávání a nenavštěvují žádný kurz.

Administrativní rámec

Vzdělávací systém je spravován centrálně podle definovaných hlavních politických linií a kurikulárních, vyučovacích a finančních směrnic. Autonomní regiony Azory a Madeira mají v této oblasti určitou nezávislost, jsou však podřízeny hlavním celostátním směrnicím.

Hlavní správní orgány systému vzdělávání a profesní přípravy jsou:

- Ministerstvo práce a sociální solidarity (*Ministério do Trabalho e da Solidariedade Social – MTSS*)

Ministerstvo práce a sociální solidarity odpovídá za definování, řízení a uskutečňování politiky zaměstnanosti, profesní přípravy, vztahů v průmyslu, pracovních podmínek a sociálního zabezpečení. Vykonává své úkoly prostřednictvím ústředních, regionálních a místních služeb a poradních orgánů.

- Ústav pro zaměstnanost a přípravu na povolání (*Instituto do emprego e formação profissional – IEFP*) je národní veřejnou službou zaměstnanosti odpovědnou za realizaci aktivní politiky zaměstnanosti, zejména té, která se týká profesní přípravy. Vykonává své úkoly prostřednictvím pěti regionálních zastoupení a různých místních výkonných orgánů: 31 přímo řízených středisek profesní přípravy (*Centros de Formação Profissional de Gestão Directa*), 86 středisek zaměstnanosti (*Centros de Emprego*) a jednoho přímo řízeného střediska profesní rehabilitace. IEFP se podílí na práci 26 společně řízených středisek profesní přípravy (*Centros de Formação Profissional de Gestão Participada*) a dvou společně řízených středisek profesní rehabilitace (*Centros de Reabilitação Profissional de Gestão Participada*), která byla ustavena na základě dohod se sdruženími zaměstnavatelů nebo odborových organizací za účelem podpory činností profesní přípravy na odvětvové úrovni.

Správním orgánem odpovědným za profesní přípravu v autonomním regionu Azory je Regionální úřad školství a vědy (*Secretaria Regional da Educação e Ciência*) a v autonomním regionu Madeira je to Regionální školský úřad (*Secretaria Regional de Educação*).

- Ministerstvo školství (*Ministério da Educação*)

Odpovídá za definování, koordinaci, uskutečňování a hodnocení národní politiky vzdělávání. Tento úkol vykonávají jeho ústřední, regionální a místní služby s podporou poradních orgánů, mezi jejichž členy jsou též sociální partneři.

Na úrovni vlády pomáhá definovat politiku týkající se metod a obsahu vyučování Generální ředitelství pro inovace a rozvoj kurikul (*Direcção-Geral de Inovação e do Desenvolvimento Curricular – DGIDC*) a zajišťuje

její realizaci stanovováním plánů a cílů studia a základního obsahu kurikul.

Na základě zákona z roku 2006 bylo rekonstruováno Generální ředitelství profesní přípravy (*Direção-Geral de Formação Vocacional – DGFV*), což vedlo k vytvoření Národní agentury kvalifikací (*Agência Nacional para a Qualificação – ANQ*), orgánu, který je odpovědný jak Ministerstvu práce a sociální solidarity, tak Ministerstvu školství. Má za úkol koordinovat realizaci politiky odborného vzdělávání a přípravy (OVP) pro mladé lidi i dospělé a ustavit a řídit systém uznávání, validace a certifikace způsobilostí.

Na regionální úrovni odpovídá za koordinaci a podporu organizace a provozování škol a za řízení lidských a materiálních zdrojů pět regionálních školských správ (*Direções Regionais de Educação – DRE*). Podílejí se na plánování sítě škol a spolupracují s dalšími službami a orgány při společných aktivitách týkajících se OVP.

Místní síť Ministerstva školství zahrnuje všechna veřejná zařízení poskytující předškolní, základní a sekundární vzdělávání.

V autonomních regionech Azory a Madeira odpovídají za správu školství regionální školské úřady.

- Ministerstvo vědy, techniky a vysokého školství (*Ministério da Ciência, Tecnologia e Ensino Superior – MCTES*)

Má na starosti národní politiku ve vědě, technice, vysokoškolském vzdělávání a při budování informační společnosti. Jeho posláním je definovat, realizovat a hodnotit vývoj politiky v této oblasti. Vykonává své úkoly prostřednictvím ústředních služeb s podporou poradních a dohlížecích orgánů a veřejné sítě vysokých škol.

Legislativní rámec

Legislativní rámec usměrňující OVP je založen na základním zákoně o vzdělávacím systému (*Lei de Bases do Sistema Educativo – LBSE*) z roku 1986, který stanovil všeobecná pravidla řídící celý systém.

V roce 2001 se rozsah legislativního rámce změnil, byly stanoveny směrnice pro vytváření kurikul základního vzdělávání a pro hodnocení učení. Revize legislativy řídící základní vzdělávání odráží strategické cíle vlády, která tuto úroveň vzdělávání chápe jako počátek celoživotního vzdělávání.

V roce 2004 byly v rámci reformy sekundárního vzdělávání stanoveny řídicí principy pro organizaci a management kurikul a pro hodnocení a certifikaci kurzů sekundárního stupně.

Legislativní rámec, který byl v platnosti od roku 1991, byl kompletně revidován. Nový rámec přijatý v roce 2007 ustanovil národní systém kvalifikací (*Sis-*

tema Nacional de Qualificações – SNQ). Tento systém spojuje v novém institucionálním rámci školní profesní přípravu a profesní přípravu, která se odehrává na trhu práce, a dává jim společné cíle a nástroje.

Systém zavádí nový národní katalog kvalifikací (*Catálogo Nacional de Qualificações – CNQ*), který slouží jako nástroj strategického řízení kvalifikací a reguluje veškerou duální certifikovanou přípravu, a nový národní rámec kvalifikací (*Quadro Nacional de Qualificações – QNQ*), který definuje strukturu úrovní a bude založen na Evropském rámci kvalifikací.

Do národního systému kvalifikací patří také střediska nových příležitostí, která nahradila střediska pro uznávání, validaci a certifikaci kompetencí (*centros de Reconhecimento, Validação e Certificação de Competências – RVCC*) založená v roce 2001.

Pokud jde o vysokoškolské vzdělávání prodělal LBSE dvě změny. Zprvce objasnil otázky přístupu do vysokoškolského vzdělávání, akademických a pedagogických titulů, a zadruhé přijal Evropský systém přenosu (a shromažďování) kreditů – ECTS.

Úloha sociálních partnerů

LBSE institucionalizuje účast sociálních partnerů v odborném vzdělávání a přípravě. Sociální partneři jsou zapojeni do obecného definování politiky a jejího dodržování, vyjadřují své názory a doporučení v rámci tripartitních poradních a koordinačních orgánů: hospodářské a sociální rady (*Conselho Económico e Social*), národní rady pro profesní přípravu (*Conselho Nacional da Formação Profissional*) a národní rady pro vzdělávání (*Conselho Nacional de Educação*).

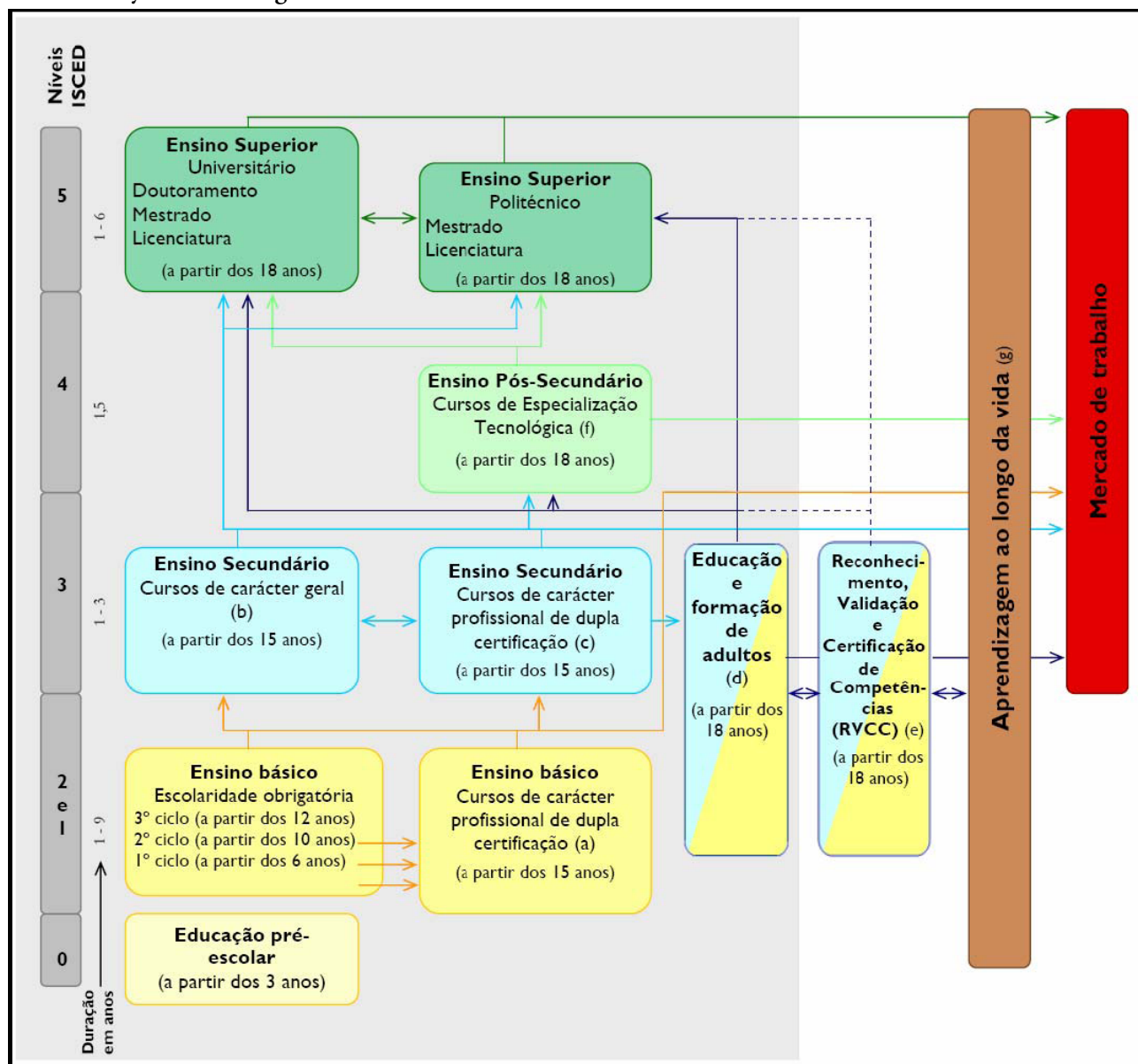
Sociální partneři jsou zastoupeni také v orgánech odpovědných za realizaci, monitorování a financování politiky profesní přípravy: ve správní radě IEFP, v auditorské komisi, v regionálních poradních výborech a v poradních výborech jednotlivých středisek profesní přípravy, v generální radě Ústavu pro řízení Evropského sociálního fondu (*Instituto de Gestão do Fundo Social Europeu – IGFSE*), v generální radě Národní agentury kvalifikací ANQ a v odvětvových radách pro kvalifikace, které fungují spolu s ANQ.

Role sociálních partnerů v těchto orgánech je v podstatě konzultativní a poradní, v OVP však mají podstatnější roli. Odpovídají za provádění různých činností v profesní přípravě. Kromě profesní přípravy poskytované ve střediscích provozovaných společně s IEFP poskytují také přípravu v rámci integrovaných plánů profesní přípravy. To jsou činnosti podporované a integrované sociálními partnery v rámci stálého výboru pro sociální dialog (*Comissão Permanente de Concertação Social – CPCS*) a realizované přidruženými odvětv-

vovými a regionálními organizacemi. Vůdčí principy pro tuto činnost jsou většinou stanovovány Národním

akčním plánem zaměstnanosti (*Plano Nacional de Emprego – PNE*).

Vzdělávací systém v Portugalsku

Vzdělávací systém zahrnuje předškolní, základní, sekundární, postsekundární neterciární a terciární vzdělávání.

Základní vzdělávání je všeobecné, povinné a bezplatné a trvá devět let, od 6 do 15 let věku. Je rozděleno na tři cykly (*ciclos*). Úspěšné absolvování je potvrzeno diplomem o ukončení základní povinné školní docházky (*escolaridade básica obrigatória*).

Sekundární vzdělávání trvá tři roky. Je rozděleno na všeobecné vzdělávání, které vede převážně do vysokého školství, a odborné vzdělávání, které kvalifikuje absolventy pro vstup na trh práce, také však umožňuje pokračování ve studiu na postsekundární a terciární úrovni.

Postsekundární neterciární vzdělávání zahrnuje specializované technické kurzy (*cursos de especialização tecnológica – CET*), které připravují a kvalifikují studenty pro zaměstnání. Úspěšní absolventi získají diplom v technické specializaci. Kurzy jsou rozděleny do kreditních jednotek, které mohou být přenášeny do kurzů terciárního vzdělávání, k nimž poskytují přístup.

V důsledku připojení Portugalska k Boloňskému procesu prochází terciární vzdělávání rozsáhlou restrukturalizací jak z hlediska obsahu kurikula, tak systému hodnocení a udílení diplomů. Obvyklý věk vstupu do této úrovně vzdělávání je 18 let.

Od roku 1985 je portugalský vzdělávací systém uspořádán do pěti úrovní podle Mezinárodní stan-

dardní klasifikace vzdělávání – ISCED. Národní rámec kvalifikací (QNQ) bude definovat nové národní kvalifikační úrovně v souladu s EQF.

Počáteční OVP na sekundárním stupni

Po ukončení základního vzdělávání si mladí lidé jdoucí do sekundárního vzdělávání mohou vybrat buď kurzy přírodních a humanitních věd, které je připraví pro další studium, nebo kurzy, které jim poskytnou profesní kvalifikaci. Ta umožňuje vstup na trh práce i pokračování ve studiu.

Profesní kurzy (*Cursos profissionais*)

Profesní kurzy poskytují na sekundární úrovni širokou škálu profesního vzdělávání, které připravuje žáky především pro trh práce.

Kurzy trvají tři roky. Jsou rozděleny do nestejně dlouhých modulů, které lze různě kombinovat, a obsahují tři složky: sociálně kulturní, přírodovědné a technické vzdělávání. Technická složka se v jednotlivých kurzech liší a zabírá zhruba 52 % z celkového počtu vyučovacích hodin, z čehož 13 % tvoří profesní příprava v pracovním prostředí.

Úspěšné ukončení kurzů vede k profesní kvalifikaci úrovně 3 a absolventi dostanou diplom o sekundárním vzdělání umožňující pokračovat ve studiu na vyšším stupni. Kurzy jsou poskytovány sítí státních škol provozovaných Ministerstvem školství a profesními školami, které jsou většinou soukromé.

Systém učňovství (*Sistema de aprendizagem*)

Kurzy poskytované v rámci systému učňovství – počáteční alternační profesní příprava – jsou určeny pro mládež ve věku 15 až 25 let. Tyto kurzy provozuje IEFP. Úkolem kurzů je připravit a kvalifikovat žáky pro první zaměstnání a usnadnit jejich vstup do pracovního života tím, že jim nabídnou tři vzdělávací okruhy: zlepšování všeobecného vzdělání, osobních, sociálních a příbuzných kompetencí; znalosti z oblasti přírodních věd a techniky; praktickou práci.

Učňovství připravuje pro 14 oborů: sekretářské a administrativní práce v managementu/správě; obchod; rybářství; keramika; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; textil, oděvnictví a obuvnictví; elektronika a automatizace; elektřina a energie; dřevařství a nábytkářství; výroba a opravy motorových vozidel; hutnictví a strojírenství; umělecká řemesla; zemědělství; stavebnictví.

Učební smlouva sepsaná mezi učněm a vzdělávací institucí stanovuje práva a povinnosti každé strany.

Kurzy mají různou délku podle povahy oboru. Praktická příprava v pracovním prostředí činí alespoň 30 % z celkového počtu hodin. Příprava na pracovišti je sledována tutorem, kterého určí orgán odpovídající za praktickou složku profesní přípravy.

Úspěšní absolventi získají profesní kvalifikaci 2. úrovně a vysvědčení o ukončení 3. cyklu základního vzdělávání, nebo profesní kvalifikaci 3. úrovně a vysvědčení o ukončení sekundárního vzdělávání podle toho, jaké bylo jejich vzdělání, když do učňovství vstupovali. Absolventi mohou pokračovat ve vzdělávání na vyšší úrovni.

Kurzy vzdělávání a profesní přípravy (*Cursos de educação e formação*)

Kurzy vzdělávání a profesní přípravy jsou určeny mladým lidem ve věku od 15 let, kteří již opustili vzdělávací systém, nebo hrozí, že ho opustí, a těm, kdo ukončili dvanáctiletou školní docházku a chtějí získat profesní kvalifikaci.

Je to různorodá a flexibilní forma profesní přípravy určená k doplňování jiných forem a k zajišťování kontinuity strukturovaného vzdělávání v následných stadiích, která umožňuje postupné získávání kvalifikací vyšší úrovně.

Kurzy mají čtyři složky: sociálně kulturní, přírodovědnou, technickou a praktickou. Trvají minimálně 1125 a maximálně 2276 hodin.

Absolventi dostanou školní vysvědčení odpovídající 9. nebo 12. ročníku a získají profesní kvalifikaci 2. nebo 3. úrovně umožňující pokračovat ve vzdělávání na další úrovni. Těm, kteří neukončí kurz, lze na požádání vystavit kredity za docházku založené na analýze kurikula a umožnit jim tak pokračování ve studiu.

Kurzy vzdělávání a profesní přípravy poskytuje síť státních škol provozovaných Ministerstvem školství, soukromá a kooperativní vzdělávací zařízení, střediska profesní přípravy IEFP a akreditované vzdělávací orgány.

Specializované umělecké kurzy (*Cursos artísticos especializados*)

Kurzy poskytují profesní přípravu a kvalifikace v oblasti vizuálního a audiovizuálního umění a absolventi dostanou vysvědčení o sekundárním vzdělání a 3. úroveň profesní kvalifikace. Obory hudba a tanec jsou také zahrnuty do studijních plánů, mají své vlastní kurikulum a úspěšní absolventi dostanou pouze vysvědčení o sekundárním vzdělání. Tyto kurzy poskytuje síť státních škol provozovaných Ministerstvem školství.

Technické kurzy (*Cursos tecnológicos*)

Kurzy jsou technické a technologické a vedou k profesním kvalifikacím. Jejich hlavním účelem je poskytnout přístup na trh práce, umožňují však také další studium na vyšší úrovni.

Kurzy jsou tříleté a odpovídají 10., 11. a 12. ročníku školy. Kurikulum obsahuje všeobecné, přírodovědné a technické vzdělávání. Každý kurz zahrnuje dvě stěžejní disciplíny (aby se zaručilo, že studenti získají ty nejdůležitější znalosti a dovednosti), dvě technické a techno-

logické disciplíny, jednu disciplínu praktické nebo duální teoreticko-praktické povahy a integrovanou technologickou oblast, která zahrnuje specializovanou disciplínu, technologický projekt a stáž na pracovišti. Stáž trvá 240 hodin, z nichž 216 hodin tvoří praktická příprava na pracovišti a 24 hodin stráví žák nad úkolem, na kterém se dohodl se svým tutorem.

Technologické kurzy poskytuje síť státních škol provozovaných Ministerstvem školství. Úspěšní absolventi dostanou diplom o ukončení sekundárního vzdělávání a certifikát 3. úrovně profesní kvalifikace.

Specializované technické a umělecké kurzy pro dospělé (*Cursos tecnológicos e artísticos especializados do ensino de adultos*)

Kurzy jsou alternativní cestou do sekundárního vzdělávání a hlavně poskytují dospělým druhou šanci získat odborné vzdělávání. Jsou navrženy tak, aby umožňovaly kombinovat docházku do kurzu s běžným pracovním životem.

Jsou založeny na kreditních jednotkách, jsou flexibilní a lze je přizpůsobit možnostem, znalostem a zkušenostem každého účastníka. Kurikulum každého kurzu, který je ekvivalentem tří školních ročníků, obsahuje všeobecné vzdělávání, specifické přírodovědné a technologické vzdělávání a technické či umělecké vzdělávání.

Absolventi kurzů dostanou diplom o ukončení sekundárního vzdělávání a profesní certifikát 3. úrovně. To jim umožňuje přístup do terciárního vzdělávání za splnění podmínek stanovených přijímacím řízením. Kurzy poskytuje síť státních škol provozovaných Ministerstvem školství.

Další vzdělávací cesty

Další možnosti vzdělávání jsou k dispozici na úrovni odvětví, včetně turismu. Školy hotelnictví a turismu (*Escolas de Hotelaria e Turismo*), na které dohlíží Ministerstvo hospodářství a inovací (Ministério da Economia e da Inovação – MEI), vytváří a podporuje systémy počátečního odborného vzdělávání na různých úrovních kvalifikace a profesních cest se záměrem plnit kvalifikační potřeby turistického průmyslu. Kurzy jsou různě dlouhé, v rozmezí od jednoho do tří let. Absolventi mohou pokračovat ve studiu nebo v postsekundárních kurzech specializované technologie nebo v polytechnikách na terciární úrovni.

Postsekundární (neterciární) odborné vzdělávání a příprava

Specializované technologické kurzy (*Cursos de especialização tecnológica – CET*) poskytují postsekundární (neterciární) odborné vzdělávání a přípravu. Tato vzdělávací forma je zaměřena na lidi, kteří:

- úspěšně ukončili sekundární vzdělávání;

- absolvovali všechny disciplíny v 10. a 11. ročníku nebo začali 12. ročník a nedokončili ho;

- mají profesní kvalifikaci 3. úrovně;

- mají diplom ze specializované technologie nebo z vysokoškolského vzdělávání a chtějí získat kvalifikaci v jiném oboru.

CET v zařízeních vysokoškolského vzdělávání jsou rovněž otevřeny lidem ve věku 23 let a starším, kteří mají uznané schopnosti a kompetence potřebné pro vstup do kurzu a získané na základě praxe.

Vzdělávací cesty se liší podle povahy každého projektu a profilu jeho účastníků a jsou založeny na profesním kurikulu, které obsahuje všeobecné, přírodovědné a technologické vzdělávání i praktickou přípravu na pracovišti. Ta je založena na partnerském uspořádání, do něhož vstupuje vzdělávací instituce spolu s podniky, zaměstnavatelskými a profesními sdruženími nebo jinými organizacemi, které nejlépe odpovídají dané vzdělávací oblasti.

Absolventi kurzu dostanou diplom ve specializované technologii a profesní certifikát 4. úrovně a mohou za určitých podmínek pokračovat ve studiu na terciární úrovni. Každé terciární vzdělávací zařízení musí definovat, které CET poskytují přístup do určitého kurzu. Vzdělání získané prostřednictvím CET uděluje kreditní jednotky (ECTS), které lze přenést do kurzu terciárního vzdělávání, k němuž CET poskytuje přístup.

CET jsou dostupné v celé zemi a jsou provozovány veřejnými, soukromými a kooperativními školami a vzdělávacími středisky, které jsou uznávány Ministerstvem vědy, techniky a vysokého školství, Ministerstvem školství, Ministerstvem práce a sociální solidarity a Ministerstvem hospodářství a inovací a jsou jim přímo zodpovědné.

Vysoké školství

Do vysokého školství podle současného základního zákona o vzdělávacím systému (LBSE) patří vzdělávání na univerzitách a polytechnikách.

LBSE stanovuje soubor společných úkolů, rozlišuje však mezi oběma vzdělávacími cestami konstatováním, že univerzity odpovídají za „rozvíjení koncepčních, inovativních a kriticko-analytických schopností studentů“ (čl. 11.3), zatímco polytechniky odpovídají za „předávání vědeckých znalostí teoretické a praktické povahy a za jejich aplikaci z hlediska výkonu profesních činností“ (čl. 11.4).

Univerzitní vzdělávání poskytují univerzity nebo samostatné školy a univerzitní ústavy.

Síť státních univerzitních zařízení v současnosti tvoří 14 univerzit, jeden samostatný univerzitní institut a čtyři instituce věnované vojenství a politickým vědám.

Do sítě patří též otevřená univerzita (*Universidade Aberta*), která nabízí distanční vzdělávání.

Síť soukromých a kooperativních univerzitních zařízení v současné době zahrnuje 15 univerzit a 41 samostatných univerzitních škol.

Vysokoškolské vzdělávání nabízí také Portugalská katolická univerzita (*Universidade Católica Portuguesa*), která sdružuje 18 jednotlivých vzdělávacích subjektů (fakult, institucí nebo škol) a má svůj vlastní soubor statutů podle konkordátu podepsaného portugalským státem a Svatou stolicí (*Santa Sé*).

Polytechnické vysokoškolské vzdělávání poskytují polytechnické instituty, které sdružují dvě či více škol.

Síť státních zařízení poskytujících polytechnické vzdělávání v současnosti tvoří 15 polytechnických institutů a 21 samostatných vysokých škol a polytechnik.

Síť soukromých a kooperativních polytechnických vzdělávacích zařízení tvoří šest polytechnických institutů s různými organizačními jednotkami, jmenovitě vysokými školami, instituty nebo akademiemi.

Vysokoškolské instituce mají vysokou míru autonomie. Přístup ke studiu je však určován počty míst (*numerus clausus*) každoročně pevně stanovenými na celostátní úrovni ve spolupráci s Ministerstvem vědy, techniky a vysokého školství (MCTES).

Nezbytnou podmínkou pro vstup do vysokoškolského vzdělávání je diplom o ukončení sekundárního vzdělávání nebo diplom z postsekundárního neterciárního vzdělávání. Vysokoškolské vzdělávání je otevřeno také lidem starším 23 let za speciálních podmínek stanovených zákonem.

K hlavním změnám ve vysokoškolském vzdělávání došlo v důsledku zapojení do Boloňského procesu, zejména pokud jde o studijní cykly a akademické hodnosti. Bakalářskou hodnost (*licenciado*) za první cyklus a magisterskou hodnost (*mestre*) za druhý cyklus mohou udělovat univerzity i polytechniky. Doktoráty mohou udělovat pouze univerzity.

Další odborné vzdělávání a příprava

Kurzy vzdělávání a přípravy dospělých (*Cursos de educação e formação de adultos – EFA*) se zaměřují na dospělé starší 18 let, kteří nemají žádnou kvalifikaci, nebo jejichž kvalifikace není vhodná pro integraci do trhu práce. Proces uznávání, validace a certifikace kompetencí (*Reconhecimento, Validação e Certificação de Competências – RVCC*) je nejobvyklejší platformou pro vstup do těchto kurzů. Úkolem kurzů je zlepšit úroveň vzdělání a profesních kvalifikací dospělých, a tím zvýšit jejich zaměstnatelnost. Kurzy jsou založeny na:

- flexibilních vzdělávacích cestách navržených na základě uznávání a validace kompetencí, které si dospělí

osvojili formálním, neformálním a informálním způsobem;

- koordinovaných vzdělávacích cestách, které obsahují základní a technologickou profesní přípravu nebo pouze základní přípravu;

- profesní přípravě zaměřující se na získávání znalostí a kompetencí, které doplňují a podporují učňovství.

Absolventi dostanou vysvědčení o ukončení 3. cyklu základního vzdělávání a certifikát profesní kvalifikace 2. úrovně, nebo vysvědčení o ukončení sekundárního vzdělávání a certifikát profesní kvalifikace 3. úrovně. Tyto kurzy mohou poskytovat pouze instituce zahrnuté v národním kvalifikačním systému.

Kurzy dalšího vzdělávání pro lidi v produktivním věku, zaměstnané či nezaměstnané, nabízejí veřejné i soukromé instituce. Jsou to:

- kvalifikační nebo rekvalifikační kurzy;
- specializované profesní kurzy;
- přeškolovací a aktualizací kurzy nebo kurzy dalšího vzdělávání;
- kurzy zlepšující organizační nebo manažerské dovednosti.

Nabízené cesty profesní přípravy se obvykle skládají z jednotek nebo modulů, jejichž absolvováním účastníci získají kompetenci, kterou lze validovat a certifikovat z hlediska celoživotního vzdělávání. Kurzy jsou obvykle navrhovány tak, aby vyhovovaly specifickým potřebám podniků a pracovníků. Mohou například podporovat zavádění nového vybavení, technologie nebo organizačních modelů k modernizaci podniků, zejména malých a středních podniků (*Pequenas e Médias Empresas – PME*). Usnadňují také zkoušení nových výrobních metod a forem organizace práce a jejich zavádění.

Další profesní přípravu ve specifických sektorech poskytuje Ministerstvo zemědělství, rozvoje venkova a rybníkářství (*Ministério da Agricultura, Desenvolvimento Rural e Pescas*), Ministerstvo zdravotnictví (*Ministério da Saúde*) a Ministerstvo hospodářství a inovací (*Ministério da Economia e Inovação*) pro turistický průmysl.

Profesní orientace a poradenství

Profesní informace, orientaci a poradenství nabízejí hlavně veřejné služby odpovědné Ministerstvu školství (ME) a Ministerstvu práce a sociální solidarity (MTSS). Na tomto poli však působí i některé soukromé instituce.

ME koncipuje všeobecná vodítka, která slouží jako základní orientace pro celý vzdělávací systém, ve spolupráci s regionálními školskými správami (*Direcção Regional de Educação – DRE*).

Síť škol ME zahrnuje též psychologické a orientační služby (*Serviços de Psicologia e Orientação – SPO*), které

poskytují žákům informace, orientaci a poradenství. Každá SPO má na starosti určitou geografickou oblast, která může zahrnovat několik škol.

Tyto služby sledují žáky v průběhu celé školní docházky. Podílejí se na přizpůsobování vzdělávacího procesu a pomáhají navrhnout vhodné pedagogické reakce zejména provozováním vzdělávacích a sociálních činností ve spolupráci s ostatními pedagogickými činiteli a těmi, kdo odpovídají za poskytování vzdělávání.

Žáci se mohou dobrovolně účastnit programů profesního rozvoje, které ze zabývají např. sebevědomím, povědomím o příležitostech ve vzdělávání, v profesní přípravě a v zaměstnání, strategiemi rozhodování a plánováním kariéry.

Z hlediska MTSS je profesní poradenství odborným aktivem, které podporuje všechny činnosti IEFP a přispívá k naplnění jeho celkového poslání. Organizační struktura IEFP na různých úrovních – centrální, regionální a místní – zahrnuje služby profesní orientace, které pokrývají celé pevninské Portugalsko.

Centrální služby odpovídají za navrhování a standardizaci procedur pro poskytování profesních informací a orientace. Regionální služby obecně odpovídají za koordinaci, propagaci a integraci poradenských činností vykonávaných místními jednotkami – středisky zaměstnanosti a středisky profesní přípravy (*Centros de Emprego e Centros de Formação Profissional*).

Tyto systematické integrované poradenské činnosti pomáhají mladým i dospělým lidem při rozvoji jejich profesní dráhy tím, že jim pomáhají získat kompetence potřebné pro vstup do zaměstnání nebo pro setrvání na trhu práce. Využívání poradenských služeb je dobrovolné a bezplatné.

Lidem s postižením nabízejí profesní informace a hodnocení/poradenství střediska profesní rehabilitace, která IEFP řídí přímo nebo se na jejich řízení podílí (*Centros de Reabilitação Profissional de Gestão Directa e Participada*), a další veřejné nebo soukromé instituce povinně akreditované IEFP.

V rámci současné reformy mají ME a MTSS přijmout rozvojovou strategii v orientaci a v poradenství, která bude zahrnovat i ustavování multidisciplinárních týmů tak, aby se zajistil integrovanější přístup k různým problémům s definováním školních a profesně vzdělávacích trajektorií mladých lidí.

Soukromé instituce působící v této oblasti čerpají ze zkušeností psychologů a jiných poradenských odborníků a poskytují mladým lidem a dospělým informace o vzdělávání a kariéře a pomáhají jim při sestavování životního plánu. Poskytují také podporu mladým li-

dem, kteří se obtížně přizpůsobují škole nebo společnosti.

Odborníci, kteří pracují v psychologických a orientačních službách (SPO) Ministerstva školství musí mít vysokoškolskou hodnost v psychologii, nejlépe v pedagogickém a/nebo (profesně) psychologickém poradenství pro mladé lidi a dospělé. Zvláště významné jsou komunikační dovednosti, odborná praxe, znalost psychologie a pedagogické psychologie a dobrá obeznanost se systémem odborného vzdělávání a přípravy i s trhem práce a možnými profesemi. Kromě psychologů jsou v SPO zaměstnáváni také pedagogičtí odborníci, profesní poradci a úředníci sociálních služeb.

Portugalský zákon stanovuje, že učitelé, kteří odpovídají za poskytování poradenství a profesní orientace, musí každoročně absolvovat 56 hodin školení a psychologové 50 hodin. Absolvování každoročního školení může být převedeno na kredity a při vzdělávání, které vede k postupu v kariéře, je poskytována finanční podpora.

V rámci MTSS a v IEFP poskytují profesní orientaci specializovaní poradci (*Conselheiros de Orientação Profissional*). Ti musí mít univerzitní hodnost (pětileté univerzitní studium) nejlépe v psychologii nebo v sociologii. V zaměstnanecké smlouvě mají stanoveno absolvování šestiměsíčního školení po přijetí do zaměstnání, které spočívá v kombinaci studia a práce v centrálních službách a v místních odděleních.

Anna Konopásková

---

¹ Viz též *Volný pohyb dobrých nápadů. Portugalsko – zaměstnatelnost. Zpravodaj, 2005, č. 3, s. 4-5.*

Prameny:

Vocational education and training in Portugal : short description / Maria da Conceicao Afonso, Fernanda Ferreira. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 63 s. (Cedefop Panorama series ; Sv. 144) ISBN 978-92-896-0489-5

O Sistema de Educacao e Formacao Profissional em Portugal : descricao sumaria / Maria da Conceicao Afonso, Fernanda Ferreira. Luxemburgo : Servico das Publicacoes Oficiais das Comunidades Europeias, 2007. 62 s. (Cedefop Panorama series ; Sv. 142) ISBN 978-92-896-0491-8

KLÍMA, Jan. Přehled dějin Portugalska. Hradec Králové : Gaudeamus, 1995. 173 s. ISBN 80-7041-217-8

<http://www.iefp.pt/>